

Spala je v isti sobi kakor Filip, toda sklenila je, da ne bo legla. Bil je zares zelo slab. Sedela je in bedela ob njem. Okoli polnoči se je dvignil in dejal s slabotnim glasom:

„Katarina, ne morem več“, in pri tem je tako zavil oči, da je videla njih belino.

„Česa ne moreš več?“ je dejala in se sklonila čezenj.

„Ne morem več. Ne morem več. Drži me v svojih rokah, drži me v svojih rokah, drži me, drži me!“ je šepetal v smrtnem strahu.

Z nekim čudnim odporom se ga je oklenila okrog rame, da bi ga dvignila. Tedaj so se odprla vrata in stopil je v sobo Alan, gologlav z nagubanim čelom. Filip je dvignil slabotne roke, se oprijel Katarine okrog vratu in slabotno zaječal. Alan je tiho stopil k postelji, oprostil ženin vrat bolnikovih rok in jih položil zopet nazaj na njegove prsi.

Filip je odprl ustnice pokazal svoje velike zobe ter se pošastno in mrtvaško zarežal. Katarina je čutila, kako je njegovo telo pod njenimi rokami v čudnem drgetu krčevito polzelo na oni svet. Bil je mrtev in na njegovem obrazu je ležal bolesten smehlaj tatu, ki so ga zasačili pri tatvini.

Alan pa jo je potegnil v posteljo s tiho strastjo moža, ki se je vrnil z dolgega potovanja.

(Iz angleščine prevedel Peter Donat.)

CILJI IN POTA LJUDSKE IZOBRAZBE

K. O Z V A L D

Tudi Ljubljani se ponuja „ljudska univerza“. Saj ji menda prav tolmačim misel, káli, če rečem, da bi se naj po njej raznašala izobrazba v širše plasti naroda ter se tako vsaj deloma zasul čedalje bolj režeči in grozeči prepad, ki zeva današnji dan med „inteligenco“ in pa med „ljudstvom“. Kajti na eni strani vidimo sedaj izobražence („intelektualce“), ki veljajo ali pa se vsaj sami imajo za „boljše“ ljudi — ker so se kaj „učili“ ter si osobito v mestnih šolah pridobili „izpričevalo“ ali pa celo „diplomo“, kar stoji danes na moč visoko v konjunkturi; a na drugi strani se gnete „neizobražena“, „nešolana“ para, to je ogromna masa tistih, ki se iz tega ali onega razloga niso nič učili ali pa le malo ter polnijo kader vsakojake služinčadi. Kolikokrat je v imenu ljube „izobrazbe“ na primer vstop na to ali ono družabno prireditev dovoljen — „izključno le proti vabilu“!

Veljati za izobraženega, to je danes nekaj, česar si marsikdo vsaj na tihem želi. Kajti vprašnje, spadaš li med izobražene ali pa med ne-

izobražene ljudi, dobiva v sodobnem življenju od dne do dne bolj odločilen pomen, in brezno, ki danes loči izobraženca od neizobraženca, postaja že včasih važnejše kakor pa razlika med bogatimi in reveži.

Toda kaj se ne pravi vruga izganjati z belcebubom, če bi na to hudo rano kot celilni obliž devali „izobrazbo“, ki je vendar narodni kolektiv razklala na dvoje? No, če kje v kulturnem življenju, velja tukaj stoodstotno izrek: qui bene distinguit, bene docet. Le tedaj namreč, če držimo kar najbolj vsaksebi različne pomene, ki jih ima v mislih beseda „izobrazba“, se nam razodene, kdaj je izobrazba lahko kulturni kit in kdaj mora nujno biti kulturni dinamit, recimo, med duševnim in ročnim delavcem, med kmetom in gospodom, med proletariatom in buržoazijo...

Ena vrsta ali točneje rečeno oblika „izobrazbe“ je tista *osnovna* izobrazba, ki jo današnji dan skoro vsak normalni otrok dobiva v ljudski, nato pa mnogi izmed njih v meščanski ali v srednji šoli ter je v bistvu priprava za bodoči poklic dečka in deklice. Saj se danes, v dobi kapitalistično-tehničnega gospodarstva skoro že za vsak poklic zahteva „matura“, vsaj „mala“, ali drugače povedano — „šolanih“, „študiranih“ mladeničev in deklet. A to, kar fant in dekle odneseta iz ljudske, meščanske, srednje šole kot „osnovno“ izobrazbo, se ne razlikuje drugo od drugega po vsebini, to je po kulturnih dobrinah („učnih predmetih“), ki so tej izobrazbi za podlago, marveč le bolj po — *globini*. Kajti vse šolske panoge morajo ali bi vsaj morale otroka in mladostnika navajati k razumevanju istega občeskulturnega življenja (gospodarstvo in tehnika, znanstvo, umetnost, politika, socialnost, verstvo) ter mu vzbujati veselje do njega. Samo da osnovna šola to daje le bolj začetno ali elementarno, meščanska že glede na strokovno praktične potrebe (kmetijstvo, obrt, trgovina...), gimnazija in realka pa kolikor mogoče v znanstvenem duhu. Sicer pa je tudi ljudska šola današnji dan „učena“ šola, le da v manjšem formatu kakor n. pr. gimnazija; kajti ljudsko-šolski učitelj je neke vrste „miniatura izdaja učenjaka“. Osnovna izobrazba je, kakor vidimo, rojena iz pravih potreb javnega življenja.

Iste potrebe pa zahtevajo še drugačno obliko izobrazbe. Gospodarsko življenje, ki je podzidek vsej kulturi, se namreč današnji dan vedno bolj racionalizira, to je uravnava po načelih stvarne logike in po zahtevkih delovne tehnike. Zato pa je na vseh toriščih vedno bolj treba razboritih, „inteligentnih“ delavcev. V današnjem čedalje tršem boju za obstanek mora zlasti zemljedelec, obrtnik, trgovec... uvaževati, da — kdor ne „napreduje“, ta nazaduje. A napredovati se pravi: skrbeti za kvalitetne in pa za čim cenejše proizvode, oziroma izdelke. Kajti za

uspeh danes ni dovolj, če tu ali tam napraviš ali pridelaš „nekaj“, ampak je treba pokazati kaj celega, dovršenega. In tako ti je za uspešno izvrševanje poklica kakor ribi vode treba — „strokovne“ izobrazbe, ki te času primerno izpopolnjuje v tisti skretnosti („Wendigkeit“), katero človeku daje sama tradicija („tako je delal moj oče . . .“), n. pr. v poljedelstvu, trgovini, obrti . . . Za čim višjo mero take skretnosti sehdob skrbi jako pisana vrsta „strokovnih“ in „poklicnih“ šol, kjer mladi rod, pa tudi odraslejši, dobiva (teoretsko) strokovno znanje in (praktično) strokovno zmogljivost.

Osnovna izobrazba je pogoj strokovni, saj „pripravlja“ na strokovno ter hodi torej *pred* (javnim) življenjem; a strokovna „dopolnjuje“ življenje ter mu neločljivo koraka *ob strani*, kar točno naglaša sloviti filozof-pedagog Eduard Spranger.

Tisto, od česar se hranita obe pravkar omenjeni obliki izobrazbe, osnovna in strokovna, pa je — *znanje*. To ni prav nič čudnega, če pomislimo, da vsa novodobna kultura in zato tudi šola, ki širi osnovno pa strokovno izobrazbo, največ sloni na znanju. Največ, pravim. Kajti vsaj srednja šola je vse do danes precej močno tudi literarno-estetski podzidana. A notranji stržen osnovni in strokovni izobrazbi ni „čisto“, le resnico iskajoče, marveč „pozitivno“, to je tako znanje, od katerega si zapadnoevropski in severnoameriški človek zdaj obeta možnost za obvladovanje pa preoblikovanje sveta in življenja, češ, v znanju je moč (knowledge is power). Najti *pravila*, po katerih se dasta vnanja priroda in tudi človeška duša („psihotehnično“) ravnati, je najvišji cilj pozitivnega znanstva.

Ali pozitivno znanje še ni vesoljno znanje. Kajti poleg njega je še prav mnogo i takega znanja, ki ni rojeno iz potrebe za vsakdanje življenje, temveč iz samega — *začudenja*: kaj je to in ono (človek, razvoj, življenje, nastajanje, smrt . . .) po svojem bistvu, po svoji ideji, po svojem smislu? Cilj temu znanju pa ni obvladovanje sveta in življenja po teh in teh metodah, temveč izoblikovanje duše ali *občečloveška* izobrazba (cultura animi). To je po našem štetju tretja oblika izobrazbe.

Ob vodstvu pozitivno-eksaktnega znanstva se je sodobni človek kajpa izborna usposobil za gledanje in pa presojanje sveta in življenja zgolj skozi razumovne naočnike „vzrok-učinek“. Toda v tej šoli je hkratu zelo obubožal, ker mu je v duši usahnilo spoštovanje pred iracionalnimi, to je takimi stranmi sveta in življenja, ki se jim niti z najtočnejšimi instrumenti ne da raziskovati bistvo, temveč ga le neposredno uzreš, če ga gledaš „v pravi perspektivi“ (H. Keyserling). To uboštvo

se pač samo razgaljuje: če se n. pr. *zamenjava* kultura pa komfort, dobro pa koristno, sramežljivost pa spodobnost, spodobnost pa priderija, krščanska ljubezen pa humaniteta, zajednica pa družba, moralno mišljenje pa korektnost, ljubezen do slabih pa sovraštvo do močnih, srce pa sentimentalnost, pobožnost pa bigoterija, čut za poštenje pa smisel za kredit itd. (gl. *M. Scheler, Die Formen des Wissens und die Bildung. 1925. Str. 21*).

Keyserling prav opozarja v svoji knjigi „Ehebuch“ (1926) uvodoma na to, da so življenjska vprašanja povsem svojevrstna vprašanja. Ta ali oni znanstveni problem n. pr. iz fizike ali sociologije lahko kak poedinec reši, in če je rešitev pravilna, je ta problem rešen za vse ljudi, ki o njem kaj razumejo. Toda to ali ono življenjsko vprašanje večjega kalibra, n. pr. zakonsko življenje, ki se danes nahaja v taki krizi, da vsa boljša bodočnost človeštva zavisi od prave rešitve: zahteva po svojem bistvu, da mu vsak *posameznik*, ki ga zadeva to vprašanje, pošteno pogleda v oči. To se pravi, da se vsak, kogar tiče, skušaj najpoprej do dna poglobiti v *smisel* vprašanja, a potem si prizadevaj čim vestneje sam iskati odgovora nanj ter nato, če si ga dobil, tudi v smislu dobljene rešitve živeti.

Zato pa izobražen v tretjem in najglobljem pomenu besede ni tisti, ki zna mnogo „povedati“ o svetu in življenju ali ki zna svet in življenje s pomočjo dognanih zakonov obvladati. Kajti prava izobrazba je v jedru neke vrste *življenjski stil*, „*struktura*“ duha, ki si jo je kdo pridobil, nekakšen precej stalni *shema*, po katerem se vrši vse njegovo mišljenje, ocenjevanje, hotenje... in tudi vnanje obnašanje. Najbolj značilna lastnost pristne izobrazbe je potemtakem njena enotnost. Toda enoten stil v duhovnem bitju in žitju ni mogoč na temelju pozitivnega znanja, ki drži v analitično (raz-devajočo), to je drobečo smer, ker ga vodijo specialno-strokovni interesi. Ta enotnost je marveč možna samo na temelju takega znanja, ki išče *velikih sintez*, kakor to n. pr. sijajno izpričuje znameniti zastopnik fizikalne kemije *K. Jellinek* s svojim delom „Das Weltengeheimnis“ (1921). S tem pa je tudi že rečeno, da je današnji intelektualizem pravi antipod resnične izobrazbe. Kajti njegov legitimni sin je današnji duševno razklani človek. Je res, da brez znanstvene kulture in brez negovanja spoznavnih plati naše duše ni izobrazbe. Toda — „razumnost mora biti z vso globino (to je z vsemi plastmi) duše tako organski spojena, da človek vselej živi in deluje kot celota, a nikdar kot drobec“ (*E. Spranger*).

Izobraževati se torej ne pravi „vežbati“ koga drugega ali pa samega sebe „za“ to ali ono stroko, n. pr. za izvrševanje kakega posla, zlasti

v obliki poklica. Izobrazba kot duhovna izoblikovanost človeka ni isto, kar usposobljenost za te in te storitve, ni istovetna s strokovnjaštvom (Fachtätigkeit). Izobrazba je marveč sama na sebi nekaj dragocenega, brez vseh vnanjih „namenov“. Izpričevalo tvoje izobrazbe ni v tem, da si si nabral čim več porabljivega znanja, ampak v tem, da iz tvojega praktičnega dejstvovanja vselej in povsod govori *duhovna rast, bogastvo in zrelost duha*.

Posebno izrazit tipus občnočloveške izobrazbe je v starem veku bila „kalokagathija“, a danes je „gentleman“.

A kdo je bil „*kalòs kai agathòs*“ (lep in dober)? — V *Ksenofontovem* spisu „O gospodarstvu“ beremo, da Sokrat o priliki obišče moža, ki je o njem šel glas, da ga diči „kalokagathija“. In koga je našel Sokrat? Bil je to imovit posestnik z imenom Ishomahos, ki ima svoje gospodarstvo v najlepšem redu, ki ljubeznivo in pametno ravna s svojo ženo in svojimi sužnji, ki od svojih dohodkov premišljeno daje v verske, državne in človeške namene, ki se v vsakdanjem življenju neprestano vadi v izpolnjevanju svojih vojaških in političnih dolžnosti in ki skrbno pazi na to, da se z ježo pa drugačnim gibanjem ohrani zdravega.

In kdo je *gentleman*? — To je lepo povedal angleški prirodoslovec Thomas Henry Huxley, ki je l. 1878. med drugim takole dejal delavcem:

„Zares izobražen je tisti, ki so ga v mladosti tako vadili, da mu je telo vedno pripravljen sluga njegove volje ter da z lahkoto in rado opravi vsako pimerno mu delo; ki mu je duh jasen, hladno logičen stroj, enako močen na vse strani, pa enakomerno vršec svoj opravke, kadarkoli pripravljen brez obotavljanja izvesti sleherni posel, telesni ali duševni; ki si je pridobil zanesljivo poznavanje velikih temeljnih resnic o prirodi in pa zakonov, po katerih snuje priroda; mož, ki je, čeprav ne atlet, vendar poln življenja in ognja, ki pa mu strasti brzda trdna volja in čigar hotenje se ravna po tenkočutni vestnosti; človek, ki se je navadil, da v prirodi in umetnosti umeva vse, kar je lepega, da sovraži vse, kar je nizkotnega, in da druge spoštuje kakor samega sebe.“ (Glej *G. Kerschensteiner*, *Grundfragen der Schulorganisation*. 1910. Str. 27).

V uvodu sem omenil, da se tudi pri nas čuti potreba za ustvarjanje primernih duhovodov, po katerih naj bi se izobrazbi utirala pot med širje plasti narodovega kolektiva, in da se v ta namen v Ljubljani pripravlja „ljudska univerza“. Toda, če naj to delo prej ali slej obrodi zadovoljive plodove, tedaj se mora tisti, ki se ga loteva, pač najprej vprašati, *kakšno* vrsto izobrazbe bi rad širil med ljudi: ali „osnovno“ ali „strokovno“ ali „občečloveško“? To vprašanje ni nemara brez smisla. Kajti kdor zna smiselno brati, bo pač čutil pretrpko ironijo, ki zveni iz poročila o občnem zboru „ljudskega vseučilišča“ v Celju. V tem poročilu stojijo namreč i besede:

„Ljudsko vseučilišče je nameravalo lani uvesti tečaje za ruski in bolgarski jezik, za stenografijo, knjigovodstvo in jugoslovensko zgodovino, a je moralo svojo namero opustiti — ker se je javilo premalo interesentov.“ („Jutro“, 26. septembra 1934.)

Ali je res treba še hujšega migljaja, da na „ljudsko univerzo“ ne sodijo predavanja o vsem tem, kar zadeva *osnovno*, vsaj znanstveno-osnovno, in pa *poklicno* izobrazbo — ker se takih reči i pri nas človek, ki je za to sposoben in tega željan, lahko nauči če že ne v ljudski pa v meščanski ali v srednji oziroma v nadaljevalni, poklicni šoli, pri Legatu, v Christofovem zavodu itd. Ljudska univerza, ki bi se prtila s takim delom, bi res opravljala vlogo — petega kolesa pri vozu! Prelep dokaz je pramati vseh sedanjih ljudsko-obrazovalnih teženj — „*University Extension*“ na Angleškem.

„Raztegnitev univerze“ je vzknila iz tehle misli, ki jih je Mr. Sewell leta 1850. kot poslanico dal izročiti vicekancelarju univerze v Oxfordu:

„Čeprav utegne biti nemogoče, da bi množice, ki hočejo izobrazbe, spravili na univerzo, pa kaj ni mogoče to, da univerzo transportiramo k njim? Da, in najprej bi se za poskušnjo ustanovili dve stolici recimo v Manchestru in pa v Birminghamu, ki sta največji središči industrijskih pokrajin, sredi najgostejšega prebivalstva... Po malem pa bi se sistem razširil preko vse dežele... Cambridge bi se kajpa udeležil dela tako, kakor mu gre... Tako zasnovani načrt bi dobrote univerzitetnega uka zanesel do skrajnih mej... In končno bi univerze, ako se ustvari tako obsežni shema, postale to, kar naj bi bile — velika središča in vrelci izobrazbe po vsej deželi. Simpatija in naklonjenost vsega naroda bi bila na njihovi strani ter se jim ne bi trebalo odreči niti enemu izmed tistih načel, ki so jih dolžne spoštovati.“ (W. Picht, *Universitätsausdehnung und Volkshochschul-Bewegung in England*. 1919. Str. 10.)

Komisija, ki je proučila vsebino te poslanice, je sicer Sewellov predlog zavrnila, češ, „univerza potrebuje ljudi (profesorje) in denar za svoje lastne namene“. Toda misel o razširjanju ljudske izobrazbe se ni dala več spraviti s sveta in tako so kakih dvajset let pozneje (okoli 1870.) najprej cambriška pa oxfordska in londonska univerza pričele izven svojega okoliša s predavanji za širše občinstvo. Predavatelji so svoj predmet obravnavali v obliki daljših, izprva 12urnih kurzov. To so torej bile nekakšne podružnice, ki jih je ustanavljala ta ali ona univerza matica po raznih krajih in so se zato imenovali „*University Extension College*“ odnosno „*University Extension Guild*“. Duhovni oče jim je bil James Stuart. Stvar je izpočetka silno vleklā.

„Univerzitetna ekstenzija je postala moda in Anglež, ki intelektualno ni bil prenasičen, je od pokreta pričakoval kar neverjetnih možnosti... A navdušenje se je kmalu poglelo. Ljudje so uvideli, da pravo znanje nikar ni tako

poceni (zlahka dosegljivo), kakor so mislili, ter da tudi ne odpira vseh vrat na nebu in na zemlji... In tako je prišla reakcija, ki bi se skoraj končala s polomom. To je bilo na koncu 70ih let.“ (Picht, l. c., str. 22.)

In tako vidimo, da se prvi poskus ljudske univerze že po desetih letih končuje z očitnim neuspehom. A kako se s tem dejstvom strinja trditev kulturne zgodovine, da ima današnji dan Anglija izmed vseh kulturnih narodov Evrope prav zavoljo tega najbolj demokratski obrazovalni sistem, ker je znala izobrazbo zanesti med najširše ljudske plasti, ko je vendar sredi prejšnjega stoletja (okoli 1850.) imela še najbolj aristokratskega? No, ta silni preobrat ima glavno koreniko v izobrazbi ljudskih množic, ki se je v zadnjih petdesetih letih silno razrasla v širino in v globino. A za čudotvorno rast ljudske izobrazbe se Anglija nima kaj zahvaljevati delovanju „ljudske univerze“, marveč tistemu načelu ljudskega obrazovanja, ki ga je na Danskem započel in uresničil genialni ljudski vzgojnik Grundtvig v obliki „ljudske visoke šole“.

Ne praktična korist ali pa učenost, temveč *kultiviranje človeka* je cilj ljudski visoki šoli na Danskem. Skratka: „šola za življenje!“ „To je, česar nam manjka: profesor, učenjak ne more biti vsakdo in tudi ni treba, a danski državljani, izobraženi in kaj prida državljani bi morali biti vsi.“ Tako je dejal Grundtvig. I on se je moral boriti z največjimi težavami, pa je vztrajno šel za svojim visokim ciljem ter slednjič dosegel, da sedaj na Danskem ni takih razlik med izobraženimi in neizobraženimi kakor drugod.

Ta šola, v kateri se (največ s *kmetskimi* gojenci med 18. in 30. letom) pretresajo visoke, zlasti pravega državljana zadevajoče reči na čisto poseben, to je *ljudstvu razumljiv* način, je nekak internat, podoben veliki rodbini, ki si prizadeva, pod vodstvom šolskega ravnatelja in njegove familije učencem biti resničen dom s svojo gorkoto in prijetnostjo ter tako učinkovati na vso osebnost mladeniča in gojenke. Med učitelji in učenci vlada tukaj duh medsebojnosti, sestajajo se ne samo pri jedi, ampak tudi zvečer k svobodnemu izmenjavanju misli in pa k skupni igri.

In izobraževanje ljudskih plasti je na Angleškem na moč uspevalo, odkar se ni več vršilo v smeri „ljudske univerze“, ampak po načelih „ljudske visoke šole“. Glavni vzrok neuspehu raztegnjene univerze moramo namreč iskati v tem, da je bila *premalo* — *ljudska*, se pravi, da so profesorji z vsebino in obliko svojih predavanj sicer nudili nekaj ljudem iz srednjega stanu, a bore malo — delavcu. Njega niso uvaževali, kakor bi bilo treba, čeprav je postajal v politiki in gospodarskem življenju čedalje bolj važen faktor.

In tako je prišlo, da vzamejo na koncu 19. stoletja angleški *delavci* sami svojo izobrazbo v roke. Bila pa je velika sreča, da je o pravem

času iz delavskih razmer v Londonu zrasel pravi mož. Bil je to *Albert Mansbridge*, človek z izredno mero organizatornih, gospodarskih in pisateljskih sposobnosti. Mansbridge je ostro opazil vse, kar je bilo napadnega v dejanju in nehanju univerzitetne ekstenzije, ter je postal glasnik silnega gibanja, ki ga je usmeril v strugo organizacije z imenom „*Workers' Educational Association*“ (delavsko izobraževalno društvo). Z vnemo verskega preroka in misionarja si je prizadeval, da bi postal meso njegov evangelij: „Dajte delavcu izobrazbe! Delavci, izobražujte se! Napravite celega človeka iz sebe! Razvijajte svojega duha!“ (Picht, l. c., str. 53.) Mansbridge je bil sijajen poznavalec človeške duše in je vedno znova naglašal, kako malo je pravih učiteljev — *ljudstva*, češ, predavatelj, ki ne dobi stika z dušo poslušalcev, ni dosegel ničesar.

Glavno delo ni opravljeno s predavanjem. Lahko si odličen docent na univerzi, a kljub temu povsem nesposoben, da bi se vživel v stališče delavca, da bi razumel pogoje, ki so izhodišče njegovim vprašanjem in ugovorom, ter bi tako v diskusiji prišel z njimi v soodnos. (Picht, l. c., str. 65.)

Werner Picht na koncu prelepe študije o ljudskem izobraževanju na Angleškem sodi, da se še ne da reči zadnja beseda o Mansbridgevih težnjah v okviru „*Workers' Educational Association*“ in da so „bolj obljuba, negoli izpolnitev“. Eno pa da stoji — „da je danes na Angleškem ni silnejše moči, ki bi si prizadevala zgraditi demokratski obrazovalni sistem“. Torej ne vzori in nazori „ljudske univerze“ oziroma „vseučiliške ekstenzije“, temveč načela „ljudske visoke šole“ so tista moč, ki je preustvarila dušo angleškega delavca.

V Ljubljani se snuje, kakor rečeno, „ljudska univerza“, kar bi pač naj bila institucija za izobraževanje ljudstva. Kdor vzame to stvar resno, mora priznati, da obvezujeta obe besedi v naslovu: „ljudska“ prav tako kakor „univerza“. Se pravi, da tudi „ljudska“ univerza mora biti — *univerza*, hočem reči, da ji je *raison d'être* iskanje *resnice* — vse po geslu: „*Ne quid falsi audeat, ne quid veri non audeat dicere scientia!*“ (Nič govoriti, kar ni res, nič zamolčati, kar je res.) Kaj neki si bo ljudstvo sicer mislilo o pravi univerzi, za katero si toliko prizadevamo, če bi se pod plaščem „ljudske“ univerze aranžirale stvari, ki — ne spadajo na univerzo. Pa tudi iz besede „ljudska“ se oglašja neizprosni zahtevek: ta institucija se res in ne samo na videz obračaja — do *ljudstva*, to je n. pr. v Ljubljani do *delavca*, a zunaj v podeželju do *kmetskih* ljudi. Prezirati eno in drugo obveznost v naslovu „ljudska univerza“ bi se reklo uganjati zlagano reč.

Pa še to! Beseda „univerza“ ima take zahteve, da jim ljudstvo, se pravi mestni delavec ali kmetski človek, ni zlahka kos in da s

to besedo mišljenih darov (ugotavljanja „čiste“ resnice) niti ne mara, kar je očitno pokazala „raztegnjena univerza“ na Angleškem. Zato bi se utegnilo po besedi in smislu bolj priporočati ime „*ljudsko obrazovališče*“.

Znamenja govore, da bi se s takim obrazovališčem i v našem vzgojstvu odpravila precej občutna vrzel. Vse pa zavisi od tega, da to obrazovališče prav umevamo. A prava naloga zares ljudskemu obrazovališču je ta, da se mladini v pošolski dobi in pa odraslim obeh spolov na znanstven in vendar tudi razumljiv način govori ter daje prilika za razgovor o zelo važnih, „biotehničnih“ vprašanih, ki se tičejo življenja in ki stopajo pred vsakogar — ne toliko glede na poklic, ki ga ta ali oni izvršuje, ampak predvsem, kolikor je človek odnosno sočlovek, državljan, Slovenec, svetovljan.

Tudi ljudsko obrazovališče ne more izhajati brez znanstva. Samo da to obrazovališče ne podajaj teoretskega znanja, to je suhih znanstvenih resnic s tega ali onega področja in tudi ne poklicnega, to je takega znanja, ki bi se dalo čim izdatneje v poklicu praktično porabiti. Na ljudskem obrazovališču se znanstvo spajaj z vsem položajem tistega človeka, ki zahaja v to obrazovališče! Namen ljudskega obrazovališča ni, iz kmeta, malega obrtnika, industrijskega delavca ... napraviti inteligenta v današnjem pomenu besede; prej bi mu namen utegnil biti ta, da današnjega „intelektualca“ — počloveči. Z drugimi besedami: ljudsko obrazovališče naj v delavskih in kmetških vrstah širi tisto obliko izobrazbe, ki je ne goji nobena šola — *občečloveško izobrazbo*.

„Ljudsko obrazovališče“ naj bi po vsem tem bilo „v duhu in resnici“ *ljudsko*, to je taka obrazovalna institucija, ki ne podčrtava tega, kar ljudi medsebojno loči, marveč to, kar imajo vse plasti naroda, kljub različnemu mišljenju in hotenju — *skupnega*. In prav zavoljo tega ne spada v področje ljudskega obrazovališča pretresanje takih vprašanj, ki se jim odgovor išče po „analitični“ poti, hočem reči na ta način, da s svedrom razuma globlje in globlje „vrtaš“ v ta ali oni problem ter ugotavljaš različne, kdaj pa kdaj i malo pomembne podrobnosti. V ljudskem obrazovališču naj se marveč obravnavajo te vrste vprašanja, ki iščejo kaj večjih in pa tudi največjih *sintez* v tem ali onem oziru, vprašanja torej, ki segajo vse do korenin *svetovnega naziranja* v poedinčevi duši. Nikar pa se tukaj ne bi smelo nemara enostransko poveličevati to in to naziranje, a katero drugo kar apriori v nič devati. Ampak glavna skrb predavatelja bodi, da se poslušalec navaja k najresnejšemu iskanju lastnega in prav tako tudi k največjemu spoštovanju tujega naziranja o svetu in življenju.

In concreto si to obrazovališče prizadevaj, da vsi tisti, ki se zatekajo vanj, najdejo predvsem odgovor na tale velika vprašanja, ki jih stavi

življenje: kaj je tisto, kar me veže s *krajem*, v katerem živim? Kaj je tisto, kar me veže z mojim *delom*? Kaj je tisto, kar me veže s *sodelavcem*, *soobčanom*, *sorojakom*, *sodržavljanom*, *sočlovekom*? Kaj je tisto, kar me veže z *duhovnim svetom*, kakor je: znanstvo, umetnost, pravičnost, modrost, religija itd.? Kaj je tisto, kar veže *preteklost* vsega naroda, brez ozira na poklic in stan in sloj, s *sedanjostjo* in *bodočnostjo*?

Iz tega pa sledi, da za „popularizirano“ učenost ni mesta na ljudskem obrazovališču. Kajti „populariziranje“ znanja je čisto posebna reč.

„Tukaj se nekoliko rozin pobere iz potice v življenjskem delu tega ali onega znanstvenika, potem se te posameznosti senzacionalno prikažejo in nato se vse skupaj po ilustriranih časopisih razširja med množico kot izobrazba mase. In bralci si sedaj domišljajo, da tudi kaj znajo. Toda edino, kar imajo odtod, je tale domišljavost, negoljufivi znak polovičarske izobrazbe.“ (G. Grossmann, Sich selbst rationalisieren. 11. izdaja. 1934. Str. 305.)

A z *metodičnega* vidika bodi omenjeno, da je pri obravnavanju vprašanj, ki se tičejo tako osebnih viter našega bitja in žitja, zelo važen in je tudi vir privlačnosti — neposredni stik, katerega ustvari čar žive besede med predavateljem pa dušo poslušalca in zlasti še priložnost za medsebojni razgovor oziroma ugovor. Kdor pa se je odpravil predavat *kmetiskim* ljudem, bi moral čim skrbneje uvaževati še to, na kar lepo opozarja Radmilo Vučić (Osnovi pedagogike, 1934): da seljak poljedelec misli v živo konkretnih (= ne abstraktno bledih) pojmi ter verjame samo te vrste dokazom — a teoretsko pisane knjige in učena predavanja nimajo zanj tiste dokazne moči kakor za človeka, ki je dolgo sedel na šolskih klopeh.

S takim duhom prešinjeno ljudsko obrazovališče bi bilo najbolj primerno za vse plasti našega naroda, osobito delavca, ki je ob modernem načinu industrijskega dela postal stroj. In glede na delavca se izobraževalni problem glasi: na kak način bi kdo, ki je v izvrševanju svojega poklica le kolesce, *izven* poklica lahko bil obenem človek? „V delavcu so neprecenljivi zakladi; treba jih je samo izkopati in izčistiti.“ (I. Cankar.)

V Dumi, ki je globoka filozofija o življenjskih oblikah slovenskega ljudstva, je „duša seljaka“ pač pravo razbrala, ko pesniku eno za drugim stopa v misel, kako polje življenje „v velikih mest valovanju“:

Roke so stregle stroju ves dan,
ali zvečer je zablisnilo čelo to sanjavo
in oko je krožilo po svetlih pokrajinah,
sanjalo smeje sanje bodočnosti,
spremljalo silne kretnje govornika
in verovalo za rod, ki še rojen ni...

Zaključujem. Tenor mojih izvajanj je največ ta, da je snovanje ljudskega obrazovališča zelo resna, težavna in največje odgovornosti polna zadeva. A temu se ne bo čudil, kdor ve, da je to vobče lastnost pedagoških vprašanj, če jim gremo do dna. Saj te vrste vprašanja niso v najglobljem jedru nič manj negoli iskanje *centralnega smisla* življenju in njegovim pojavom. Zato pa se mi za delo, ki ga zahteva pravo ljudsko obrazovališče, zdijo poklicani samo ljudje s *pravo miselnostjo*, hočem reči taki, da jim je ljubše nič kakor pa kaj polovičarsko plitvega in površnega.

PISMA IVANA CANKARJA MENI

FRAN GOVEKAR

Dragi!

19

Jutri dobiš konec. — O slovenskih umetnikih Ti pošljem o *pravem času daljšo* stvar (za kakih 5 strani). Ob tej priliki bom precèj apeliral na Tvojo neodvisnost. Povedal bom nekaj stvari, ki jih je treba povedati. —

Še nekaj! Če se spominjaš, sem pisal v noveli „Sreča“ o razstavi slov. umetnikov. Ako Ti je prav, pošlji mi novelo še enkrat v pregled; vrnem jo *v dveh dneh*. Stvar (da namreč *ne bodo* razstavili) bom pustil, kakor je; le v formi, mislim, bi bilo treba popravila. —

Še enkrat Ti povem, da sem očaran od trifolija Jakopič—Grohar—Jama. Govoril sem z ljudmi, ki doslej niso vedeli o eksistenci slov. umetnosti in ki so naravnost „paf“. Jakopič je nekatere ljudi — med njimi mene — očitno hipnotiziral. Kaj tako dovršenega, kakor je njegov „Svetnik“, še nisem videl; da bi imel kaj denarja, bi kupil vsaj njegovo pokrajino „Pod brezami“. Tudi Grohar in Jama bi bila na čast vsaki dunajski razstavi; večji del „imenitnih“ Dunajčanov jima ni niti do rame. Ljubljánčane opravičuje morda to, da Grohar svoje „Spomladi“ in „Rafolško polje“ tam ni razstavil.

Kar se tiče reprodukcij, so bili naši fantje tako naivni, da so dali *izključno* pravico dunajski reviji „Kunst“, ki jim posveti celo številko. Tekst bo pisal Jakopič. —

Jama je bil tako neumen, da je postavil svojim stvarjem nesramno nizke cene. (Za sliko, ki jo je kupilo ministrstvo — 400 kron!) Veseli me tudi, da je deloma propadel ošabni V—l; Ž—k pa je popolen dile-